

BÁNSÁG SZELLEMISSÉGE ÉS MULTIETNIKUSSÁGA A PEREMHELYZETET MEGÉLŐK KÖRÉBEN

Dana Gheorghiu: *Die Fabrukler. Gyárvárosi történetek*

■ „Valamennyien a Gyárvárosban éltek. (Sokakkal együtt, akik még e könyv lapjaiban sorakoznak.) Volt, aki elköltözött közülünk. Mások szétszóródtak, ahogy meg volt írva számukra. Néhányan azonban a negyedben maradtak – az utolsó gyárvárosiak, fabruklerok, ahogy lenézően nevezték néha őket a belvárosiak, cinkosan összekacsintva” – olvasható Dana Gheorghiu *Die Fabrukler. Gyárvárosi történetek* című művének bevezetőjében (6.). Kik sorakozhatnak egy könyv lapjain? Kik lehetnek azok, akiket meg lehet írni és papírra lehet vetni? Mi kell ahhoz, hogy valakiből gyárvárosi legyen, és hogyan milyen az ő mindennapi élete? Van-e tétje annak, hogy valaki gyárvárosiként nevelkedik fel? Rögtön az elején következtethetünk arra, hogy az elbeszélések sorozata nem csak egy átlagos városrész lakóinak életébe enged betekintést, inkább egy olyan élettérbe és közösségbe, ahol hagyományozódtak az értékek, a foglalkozások, a szokások, és egyedivé tesz a tény, hogy fabrukler lehetsz.

A Sarány István fordításában megjelent Dana Gheorghiu-kötet középpontjában azok a temesvári emberek állnak, akik mindannyiunk számára ismerősek lehetnek, azonban az elbeszélések során rádöbbenünk arra, hogy valójában nem az átlagemberek hangja cseng vissza az írottakból, hanem a társadalmi konvenciók, az integráció, az asszimilálódás, az etnikum kérdése és az együttélés nehézségei, szépségei révén a peremre szorítottak hangját hallhatjuk. Azoknak a hangját, akik a külvárost képezik, a külváros nyelvét beszélik, és az efféle különlegesség által képesek túlélni a nagyváros elnyomása és folyamatos kiszorítása ellenére is.

Gyárváros

■ Az elbeszéléskötet helyszíne a Bánság fővárosának, Temesvárnak a gyárvárosi része, amelyet az író gondosan és részleteiben ábrázol a történeteiben. Megfigyelőként aprólékosan kitér a városrész minden egyes szegletére, olyannyira, hogy egy térképet rajzolva, gyakorlatban is szemléltetni tudnánk a gyárváros minden zugát. Jelen esetben a tartózkodási hely evidenciája szembetűnő, ugyanis a szereplők beírják saját magukat ebbe a helyszínbe, s ezáltal a hely is az ő függvényükben változik vagy lesz specifikussá. Kérdéssé válik azonban, hogy ezen helyszínek pontos leírása a fikció tárgyát képezi-e, vagy inkább a valóság ábrázolásának egyik eszköze, egy érzelmi töltettel rendelkező visszaemlékezés, memoár, mellyel Dana Gheorghiu rögzíteni szándékszik mindazt, ami a gyárvárost jelenti a 20. század közepén. A kettő közötti szűk határt és a kérdéses jelenséget az író hovatartozása válaszolja meg, így ha fikciószerűen is tekintünk a történetekre és a helyszínek részletességén alapuló ábrázolására, a valóság részéről képezett alap, a temesvári gyökerek és a gyerekkor emlékei teszik valójában hitelessé az írottakat. A kötet ezáltal Temesvárt, de ugyanakkor minden megelevenített szereplőt belehelyez egy olyan térbe, ahol a társadalmi normák, a hovatartozási kérdések és az ezekből fakadó konfliktusok eltűnnek, ugyanakkor örökkévalóvá válik a kép, miszerint a Gyárváros a helyszíne az előítéletek leküzdésének és a békés együttélés lehetőségének. Az elbeszéléskötet román nyelven íródott, ezt a szempontot figyelembe véve értelmezhetjük a

cím és az alcím közötti kapcsolatot, amely nem semleges az etnikumok bemutatása során sem. Fabruklernek számít az, aki a város gyár (fabrică) körüli részén él, és egyben ott is dolgozik (lucrează), így alakul ki a gyűnynévként funkcionáló német főnév.

Nemzetiség

■ Az elbeszéléskötet egy Romániában, ezen belül pedig a peremen elhelyezkedő Bánságban jelen lévő jelenség fontosságára mutat rá, ugyanakkor megteremtve az együttélés és közös sorsvállalás lehetőségét. A nemzetiség kérdése meghatározó a *Die Fabrukler*-ben, hiszen a helység, a régió sokszínűsége mutatkozik meg benne, illetve maga a tény, hogy esztétikai tényezővé tud válni és működni tud az, hogy változatos származású személyek képesek együtt élni, leküzdvé a hovatartozásuk következtében keletkező különbségeket, a nyelvi akadályokat és a szomszédi viszonyok nehézségeit. A multietnikusság vizsgálatukról szól a szereplők nyelvhasználatában is, ugyanis több helyen vehetjük észre, hogy vagy helytelenül beszélnek az adott nyelvet (Jenő bácsi a *Várakozás* című elbeszélésben), vagy csak keverik a különböző nyelvek szavait. Az író a szereplők névválasztásában is rájátszik a nemzetiség megkérdőjelezésére, hiszen olyan neveket használ, melyeket nyelvi határok választanak szét, ugyanakkor kötetnek össze. A Gyárvárosban létrejön tehát egy peremnyelv, amelyet az ott élők értenek, csak ők beszélnek, a megkülönböztető jel által pedig közösséggé válnak, ez lesz az, ami őket egymáshoz közel hozza. Dana Gheorghiu az elképzelt jelenetek furcsasága mellett az olvasó figyelmét a különböző nyelvek keveredésével nyeri el, így vonja be őt is a folyamatba, amelynek vége az elfogadás és a megértés kell legyen.

Portrék

■ A kötet 18 elbeszélést foglal magába, amelyek mindegyike karakterek megformálására összpontosít. Nem kezeli tabuként a pletykáló asszonyokat, néhol

férfiakat, a megélhetésükért munkálkodó örömlányokat, a besúgó énjüket álcázó lakosokat, az önző háztulajdonost, a sármos fiút, aki csak egy nyári kalandra vágyik, az alkohol áldozatává lett férfit, az elkeseredett kerítő anyukát, a lányt, aki a gúny és a megvetés miatt lett öngyilkos, a kutyában társat találó nőt, illetve a tökéletes vejre vágó apát sem. Dana Gheorghiu történeteiben és szereplőinek a sorsában valójában olyan archetípusokat fedezhetünk fel, amelyek az áldozatok, betegek, illetve peremre szorult entitások közös létformájára mutatnak. A karakterekben ugyan felismerhetjük a közvetlen környezetünkben élőket, az utcán sétálva észrevehetjük a kegyetlenség áldozatait, az elbeszélések célja mégsem a beskatulyázás és ezáltal az előítélet-teremtés, annál inkább a rokonszenv megteremtése a kiszolgáltatottságra és rászorultságra ítélt emberek iránt. A szerző szinte ragaszkodik ahhoz, hogy olyan világot teremtsen és ugyanakkor keltsen újra életre, amelyben nem a tökéletességre való törekvés, az ideális bemutatása a lényeg, hanem a megtört lelkek egyfajta belenyugvására összpontosít. Kuriózuma a történeteknek, hogy maga a narrátor egy olyan karaktert hoz létre az elbeszélői technikája révén, amely nemcsak hogy mindentudó, mindent irányító szerepet tölt be, hanem azonosulás tárgyát is képezi, hiszen végső soron ő is szereplője a történeteknek.

Dana Gheorghiu elbeszéléskötete mellett, hogy közösséget teremt, megtanít együtt élni és képes átmenteni a jövőnek, ha csak a polcon dokumentálva is, de mindazt, amit a Gyárváros valaha jelentett. A 18 elbeszélés által létrejött arcképcsarnok rámutat a világ társadalmi felosztására, a hétköznapi egyhangúságában elbújt színösszeállításra, az ellentétek közötti összhangra, de leginkább az empátiára, amelyet nemcsak a szereplők tanúsítanak egymással szemben, hanem az olvasó is a kötet feldolgozása közben.

Cziple Hanna Gerda